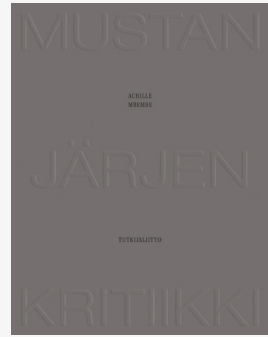

PÄIVIÖ MAURICE OMWAMI

Valkoisen Euroopan musta peili

Rotu poliittisena järjestelmänä ja modernin ihmiskäsityksen mahdollistajana

DOI:10.51809/TE.137481

CC BY-NC-ND 4.0

Achille Mbembe: *Mustan järjen kritiikki* (Critique de la raison nègre, 2013). Suomentanut Eetu Viren. Tutkijaliitto, Helsinki 2023. 253 s.

Kun puhumme rodusta, mistä oikeastaan puhumme? Sosiaalisesta konstruktiosta? Toki. Identiteeteistä? Niistäkin. Menneen ajan reliikistä? Toivottavaa, muttei totta. Juuri suomennettu Achille Mbemben *Mustan järjen kritiikki* (2023) on viime vuosikymmenen poliittisen filosofian merkittävimpiä monografioita. Teoksen keskeinen tavoite on osoittaa, kuinka moderni eurooppalainen maailmankuva sekä kapitalistinen järjestelmä ovat rakentuneet *rodun* ja eritoten *Mustan* käsitteiden varaan. Mbemben esittämä rodun genealogia asettaa lukijan pohtimaan heti kirjan alussa, mitä on ”musta järki”, minkä vuoksi se on luotu ja kuinka sanat musta ja Afrikka kuvastavat edelleen sitä epäinhimillistä toiseutta, jonka kanssa on vaarallista joutua kosketuksiin.

Postkolonialistiselle teorialle ja ajattelulle on tyypillistä kuvata rotu sorron järjestelmänä, jonka ensisijainen tavoite on ollut oikeuttaa eivalkoisten ihmisten epäinhimillistäminen, riisto, tuhoaminen, raiskaaminen, orjuuttaminen ja esineellistäminen. *Mustan järjen kritiikki* ei ole poikkeus, joskin Mbembe tuo uudenlaista syvyyttä jo olemassa olevaan keskusteluun. Kirjan teksti on rikasta ja saavuttaa hetkittäin hurmoksellisen tason. Käsitteet, historia, kauhukuvat ja oivallukset vyöryvät lukijan mieleen hyökyaallon lailla. Muoto on runollinen, joskaan ei abstraktilla tavalla. Vaikeimmilla hetkilläänkin kirja on huumaanuttava, josta voi Mbemben omien

taitojen lisäksi kiittää Eetu Virenin ensiluokkaista suomennosta.

Mustan järjen kritiikki on helppo rinnastaa Frantz Fanonin postkolonialistisen teorian klassikkoon *Peau noire, masques blancs* (1952), koska ne ovat tyylillisesti ja teemallisesti hyvin lähellä toisiaan. Fanonin autoetnografinen teos keskittyy kuvaamaan rasmin ihmispsykelle aiheuttamia traumoja. *Mustan järjen kritiikki* taas tarkastelee, kuinka rodun ja mustan käsitteiden avulla luotiin täysin uudenlainen maailma sekä ihmissubjektit. Mbembe itse ilmaisee asian seuraavasti:

Kysymys maailmasta – siitä, mitä se on, millaiset ovat sen osien väliset suhteet, sen resurssien laajuus ja kenelle ne kuuluvat, miten siinä asutaan, mikä sitä liikuttaa tai uhkaa, mihin se on menossa, mitkä ovat sen rajat, sen mahdollinen loppu – on ollut meillä käsillä siitä hetkestä lähtien, kun lihasta, luusta ja hengestä tehty ihmisolento tuli esiin *Mustan* merkin alla, siis ihmistavarana, ihmis-metallina ja ihmis-rahana. (247.)

Mbembe käsittelee rotua tavalla, joka pakottaa lukijan katsomaan rasmin avulla oikeutettuja julmuuksia syvemmälle. Hänen mukaansa määritelmät, joissa rotu nähdään ainoastaan tietoisesti luotujen rakenteiden tuotteena, eivät ole riittäviä. Mbembelle rotu ja rasismi ovat yhtä lailla osa ”tiedostamattoman perustavia prosesseja” (49). Ne symboloivat toteutumattomaa halua sekä traumoja, jotka eivät Mbemben mukaan liiki koskaan liity millään tavalla rasmin uhreihin. Rotu on siis kuvitelma, johon voidaan kytkä kaikki se fobia, hysteria, himo ja passio, jota ei muutoin voitaisi paikallistaa mihinkään.

Turvattomuuden tunteesta tulee siedettävämpi, kun irrationaalisille peloille annetaan mustat kasvat.

Rasismia ei näin ollen voida tyypistää vain tiettyiksi käytännöiksi, joihin tietyt ihmiset ottavat osaa. Kulttuuriteoreetikko Stuart Hall toteaa rasismia olevan *merkitysjärjestelmä*, joka jäsentää ja luokittelee maailman mielekkäällä tavalla. Hallin mukaan kaikki varteenotettavat yritykset vastustaa rasismia tai sen inhimillisiä ja sosiaalisia vaikutuksia vaativat ensinnäkin, että ymmärrämme hyvin tarkasti tämän merkitysjärjestelmän toimintatavat. Lisäksi on ymmärrettävä, miksi rasismia edustamalla sosiaalisella järjestyksellä on niin vahva jalansija ihmisten mielikuvituksessa. (Hall 2017.)

Teoksessaan Mbembe keskittyykin pitkälti juuri siihen tapaan, jolla rotuun perustuva merkitysjärjestelmä toimii. Hän lähtee liikkeelle kysymällä: ”Mitä on musta järki?” Mbembe avaa lukijalle rasismiin kytkeytyvien yhteiskunnallisten normien lisäksi sitä tapaa, jolla rotu kytkeytyy länsimaiseen ajatukseen moderniudesta, turvallisuudesta, luonnosta, ihmisyydestä sekä lopulta ihmisenä olemisesta. Mbembe toteaa mustan järjen tarkoittavan niin diskurssien kuin käytäntöjen joukkoa länsimaisen ajattelun kontekstissa. Nämä koostuvat jokapäiväisestä työstä ”jossa keksitään, kerrotaan, toistetaan ja muunnellaan kaavoja, tekstejä ja rituaaleja, joka sitten hyödynnetään Mustan synnyttämiseen rodun subjektina ja villinä ulkoisuutena, jonakin sellaisena, joka voidaan sulkea moraalin ulkopuolelle ja käyttää ulkoisesti hyväksi.” Tätä Mbembe kutsuu *länsimaiseksi tietoisuudeksi mustasta*. (44.)

Tälle tietoisuudelle on kuitenkin olemassa vastavoima, toinen määritelmä mustasta, joka on länsimaisen tietoisuuden *identiteettiarvostelman* sijasta *identiteetin julistus*. Tämä määritelmä mustasta on mustien itsensä tuottama ja sen pyrkimys on emansipoida niin mustat ihmiset kuin mustan leimaamat alueet länsimaisen määritelmän ikeestä. Mbemben mukaan tätä *mustaa tietoisuutta mustasta* ”leimaavat ennen kaikkea siirtomaavallalle ja segregatiolle alistettujen kansojen ponnistelut rotuhierarkioiden purkamiseksi”. C.L.R. Jamesin, Marcus Garveyn, Aimé

Césairen, Walter Rodney, Léopold Senghorin, Sylvia Wynterin ja Oliver C. Coxin kaltaiset ajattelijat ovat Mbemben sanoin olleet kehittämässä ”kollektiivisen tietoisuuden muodostelmia, joissa omaksutaan kyllä varsinaisten luokkataisteluiden epistemologia, mutta hyökätään rotusubjektien tuottamisesta syntyvien ontologisten ulottuvuuksien kimppuun.” (47.)

Kirjan keskiössä onkin tämä kaksijakoinen tapa lähestyä mustaa (järkeä) ja Afrikkaa. Toisaalta valkoiset eurooppalaiset ovat mustan käsitteen avulla vastanneet kysymykseen siitä, mikä on ihmisyydelle vierasta, ulkopuolista ja epänormaalia. Rodulla on ollut merkittävä rooli eurooppalaisen ihmiskuvan kehityksessä, eritoten kun on pohdittu ihmisen ja luonnon sekä ihmisen ja eläimen välisistä eroa. Mbembe tarkastelee mustaa järkeä, sillä siitä on rakennettu eurooppalaisen rationaalisen ihmisen vastakohta. Mustat, toisin kuin valkoiset, eivät ole täysin ihmisiä, sillä mustissa ”säilyy tietty kaksiselitteisyys, elämyksen mahdollisuus”: tämän vuoksi eurooppalaiset Mbemben mukaan näkevät mustan omassa maailmassaan vieraana ruumina, jonka uumenissa elää villi ja täysin impulssiensa varassa toimiva eläin (48).

Mbembe kuvaakin hyvin tapaa, jolla länsimainen etnologia sekä filosofian historia jakoi maailman ”primitiivisiin” ja ”sivistyneisiin” yhteiskuntiin. Näistä ensin mainittuja yhteiskuntia hallitsee ”alkukantainen” ajattelu, kun taas jälkimmäisiä ohjaa järki. Näin mustien yhteiskunnista maalattiin kuva alkukantaisen mielenlaadun omaavien ihmisten kansoittamista yhteisöistä, joissa kukaan ei kykene rationaaliseen argumentaatioon ja joissa nämä alkukantaiset ihmiset elivät ”itse sepittämässään maailmassa”. Rodun käsitteen avulla olikin olennaista maalata kuva ihmisen evoluutiosta historiallisesti lineaarisena. Näin voitiin väittää, että kaikki kulttuurit ”kehittyvät” kohti samaa päämäärää ja valkoisten eurooppalaisten olevan tuon kehityksen keihäänkärki heidän *luonnollisen ylemmyytensä* vuoksi.

Rotu systematisoi käsityksen ihmisten välisestä ”luonnollisesta” järjestyksestä, jonka avulla ei ainoastaan tyydytä selittämään, miksi tietyt yksilöt, ihmisryhmät ja kulttuurit ovat

heikommissa asemassa toisiin verrattuna. Mbembe huomauttaa myös, että rotu toimii ihmisyyhteisön idean negaationa. Sen avulla kiistetään ajatus ”samasta ihmisyydestä, kaltaisuudesta ja olemuksellisesta läheisyydestä ihmisenä” (80). Rotu ei kuitenkaan ole mikään luonnosta löydetty biologinen fakta. Ajatus ihmisroduista on poliittisesti luotu rakenne.

Rotu poliittisena järjestelmänä

Rodun avulla rakennettiin täysin uusi ihmiskuva, ymmärrys siitä mikä on ja mitä on olla ihminen. Mustan järjen kritiikki ei kuitenkaan ainoastaan keskity pohtimaan rodun ontologiaa. Mbembe tekee lukijalleen hyvin nopeasti selväksi, että rodun kanssa käsi kädessä kehittyivät niin moderni liberaali demokraattinen valtio kuin uusi globaali talousjärjestelmä, kapitalismi. Kapitalismin, rodun ja liberalismien yhteen kietoutuminen uudeksi poliittiseksi järjestelmäksi on kirjan keskeisintä antia.

Mbemben teos on selkeää jatkumoa muun muassa Cedric J. Robinsonin (ks. Robinson 2000) ja juuri edesmenneen Charles Millsin (ks. Mills 2003) teoreettiselle työlle, sillä molemmat puhuvat rodusta itsestään poliittisena järjestelmänä. Millsin (1997, 1) mukaan ”valkoinen ylivalta (White supremacy) on nimeämätön poliittinen systeemi, joka on tehnyt *modernista* maailmasta sellaisen, kuin se nykypäivänä on”. Hän painottaa, että rodun sosiaalisen konstruktion myötä eurooppalaiset synnyttivät globaalin poliittisen systeemin, jossa valkoisiksi määritellyt ihmiset on nostettu muita rotuja korkeampaan yhteiskunnalliseen, moraaliseen ja oikeudelliseen asemaan (Mills 1998, xv). Robinsonin (2000, 37) mukaan kapitalististen yhteiskuntien kehitys, järjestäytyminen ja laajentuminen on pohjimmiltaan noudattanut ”rodullisia suuntauksia”.

Sen lisäksi, että Mbembe painottaa eurooppalaisen maailmankuvan rakentuneen mustan ja rodun käsitteiden varaan, hän kirjoittaa heti teoksensa alussa ”mustan” olevan nimi, joka on ”sellaisen yhteiskunnallisen koneen tuote, joka on erottamaton kapitalismista, sen synnystä ja planetarisoitumisesta” (16). Rotu on poliittinen

systeemi, jolla Mbemben mukaan on kolme eri ”ratkaisevaa momenttia” (10). Ensimmäinen momentti oli afrikkalaisten ihmisten muuttaminen ihmisobjekteiksi orjakaupan käynnistymisen myötä. Mustien kirjoituksen piiriin tuleminen oli toinen momentti, jonka myötä alkoivat taistelut orjuutta ja sortoa vastaan. Kolmas momentti – jossa edelleen elämme – on markkinoiden planetarisoituminen, eli uusliberalismin nimissä suoritettu maailman yksityistäminen.

Ensimmäinen momentti sijoittuu Atlantin orjakaupan sekä kolonialismin aikakaudelle. Kumpikin näistä oli keskeisessä roolissa kapitalististen markkinarakenteiden yleistyessä. Sekä Amerikoissa että Euroopassa mustat afrikkalaiset nähtiin hyödynnettävinä resursseina, työkaluina, joiden kärsimyksestä saati hyvinvoinnista ei tarvinnut välittää, sillä he eivät ”alkukantaisina viljeinä” kuuluneet moraalien, oikeuden tai aina edes ihmisyyden piiriin. Rotu ei kuitenkaan tehnyt mustista ainoastaan objekteja. Sen avulla tuotettiin Mbemben sanoin ”eroa ja ylijäämää”, eli ”sellaista elämää, jota voidaan haaskata tai tuhlatu pidäkkeettä” (49–50).

On ymmärrettävä, ettei rotuja keksitty ennen orjakauppaa vaan vasta sen jälkeen. Rodut keksittiin juuri sen vuoksi, jotta afrikkalaisiin ihmisiin kohdistettu julmuus sekä heidän hyödyntämisensä työvoimana voitiin oikeuttaa, varsinkin niille valkoisille, jotka eivät kuuluneet omistavaan luokkaan. Mustat orjat nimittäin kerryttivät pääsääntöisesti ainoastaan plantaasin omistajien sekä orjakauppiaiden varallisuutta. Sen vuoksi valkoisuudesta tulikin tietynlainen ”luonnollinen pääoma”, joka takasi kantajalleen ihmisyyden lisäksi liudan laillisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia, joiden ei katsottu luonnostaan kuuluvan mustille.

Mbembe painottaa mustan (orjan) roolin pelonlähteenä olevan oleellinen osa liberalisista (valtio)koneistoa. Hän sanoo liberalismille ja liberaalille demokratialle ominaisen vallan talouden perustuvan ”vapauden, turvallisuuden sekä uhan, riskin ja vaaran läsnäololta suojautumisen tiukkaan kisailuun” (114). Mbemben muotoilu on hyvin samanhenkinen kuin Michel Foucault’n, jonka mukaan (2004, 254) rasismi on

moderneille biopolitiikkaa harjoittaville valtiolle välttämätön vallan teknologia. Mbembelle juuri Atlantin orjakauppa ja kolonialismi toimivat ”modernisuutemme kastemaljoina”, sillä niiden myötä Atlantista tuli 1800-luvulla ”uuden maailmojen ketjun keskipiste”, jossa syntyi ”uusi planetaarinen tietoisuus”, jonka muodostamat valtasuhteet vaikuttavat tänäkin päivänä (25).

Vaikka useat ensimmäisen momentin institutiot, orjuus ja kolonialismi, on jo lakkautettu, näkyy tuon ajanjakson vaikutus selkeänä esimerkiksi kehityskaudiskurssissa. Ensinnäkin jako kehittyneiden ja kehittyvien maiden välillä noudattaa miltei identtisesti ensimmäisen momentin aikana tehtyä jakoa modernien valtioiden ja primitiivisten villien asuttamien alueiden välillä. Toiseksi kehityksen määritelmä on yleisellä tasolla edelleen niin löyhä, että se tukee ajatusta lineaarisesta kehityksestä, jossa globaalin etelän valtiot ovat jääneet jälkeen kehityksestä näiden alueiden asukkaiden ”luonnollisen” heikkouden takia. Poliittiset sekä *akateemiset* keskustelut kuitenkin sivuuttavat pääasiallisesti sen totuuden, että Afrikan valtioiden ”alikehittyneisyyden” taustalla on länsimaiden harjoittama imperialismi, kolonialismi sekä uuskolonialismi (ks. Rodney 2018; Fryer 2021; Du Bois 2021).

Imperialismi, Atlantin orjakauppa sekä kolonialismi poikivat poliittisia vastarintaliikkeitä, joista Mbembe keskittyy *Négritude*-liikkeeseen sekä niin kutsuttuun *panafrikkalaisuuteen*. Molemmat vastustivat näkemystä mustan identiteetin epäinhimillisyydestä sekä monoliittisuudesta. Näiden liikkeiden tavoitteena oli palauttaa mustille heiltä kielletty *ihmisen* identiteetti. Vaikka Mbembe näkee molempien liikkeiden arvon ja poliittisen merkityksen, hän huomauttaa myös, että sekä *Négritude*-liike että panafrikkalaisuus nojasi omalla tavallaan ajatukseen rasismia edeltävästä tai rodun käsitteestä riippumattomasta mustista ihmisistä ja kulttuureista. Mbembe pitää tätä ongelmallisena, sillä näin ajattelevat ihmiset tai liikkeet (kuten molemmat edellä mainitut) eivät hänen mukaansa ”hylkää –paitsi joissakin harvoissa tapauksissa – rodun subjektin tai *rodun* itsensä fiktiota” (125–126). Tämä erinomainen kriittinen huomio on arvokas

kaikille identiteettiin perustuvaa rakenteellista sortoa vastaan taisteleville. Mustaa identiteettiä käsitellessään Mbembe onnistuu havainnollistamaan identiteettipoliitikassa luonnostaan olevia rajallisuuksia, kun pyritään luomaan oikeidenmukaisia rakenteita epäoikeidenmukaisten ja sortavien tilalle.

Mbemben teoksen merkitys vain kasvaa, kun hän analysoi rodun kolmatta momenttia, eli kapitalististen markkinoiden globalisaatiota. Mbembe havainnollistaa rodun ja kapitalistisen markkinajärjestelmän yhteenkietoutumista planetaarisesti poliittiseksi systeemiksi tavalla, joka muistuttaa Millsin, Robinsonin, Coxin ja Rodneyin lisäksi Gargi Bhattacharyyan, Silvia Federicin, Ruth Wilson Gilmoren ja Adom Getachewn ajattelua (ks. Bhattacharyya 2018; Federici 2009; Getachew 2019; Gilmore 2022). Mbembe painottaa, ettei rodun merkitys kapitalismille lakannut orjuuden ja kolonialismin lakkauttamisen myötä. Kapitalistiset rakenteet eivät voi koskaan ylläpitää ja varjella kaikkea elämää tasapuolisesti, sillä ne tarvitsevat *ihmisjätettä* tätä ylläpitotehtävää varten. Sen vuoksi Mbembe sanookin rodullisen kapitalismin maailman olevan ”valtava nekropolis” joka ”nojaa kuolleiden ihmisten ja ihmisluiden kauppaan” (190).

Sen lisäksi, että rotuun pohjaavan poliittisen järjestelmän avulla tuotetaan vastikkeettomasti hyödynnettävää ihmiselämää, sulkee rasismi yhä useampia ihmisiä poliittisten järjestelmien ja oikeuksien ulkopuolelle. Mbembe kirjoittaaakin, että rodun logiikka on aktivoitunut uudelleen, mikä kytkeytyy läheisesti ”turvallisuusideologian nousuun ja sellaisten mekanismien luomiseen, jotka tähtäävät riskien laskemiseen ja minimointiin sekä siihen, että suojelusta tulee kansalaisuuden valuutta” (36). Hyvänä esimerkkinä tästä toimivat maahanmuuttoa koskevat julkiset diskursit, joissa eritoten Afrikasta ja Lähi-idästä tulevat ihmiset muodostavat eksistentiaalisen uhan länsimaisille ”sivistysvaltioille”. Euroopassa rasismia ja rotua koskevat tabut ovat kadonneet nopeasti, kun lukuisat maat ovat omaksuneet äärioikeistolaisia poliittisia näkemyksiä, puolueita sekä liikkeitä osaksi poliittista valtavirtaa.

Mbembe kiteyttääkin rodun merkityksen poliittisten järjestelmiemme hengen kannalta toteamalla:

Turvallisuuden aikakaudella rotu, vaikka se olisikin taivutettu ”uskonnon” tai ”kulttuurin” nimien alle, mahdollistaa väestöryhmien identifioinnin ja määrittelyn siten, että ne kukin edustavat sekä enemmän tai vähemmän satunnaisia riskejä (54).

Rasismi tekee tiettyjen ihmisten liikkumisen rajoittamisesta ”rationaalista”. Se tekee tiettyjen ihmisten kuolemasta ja kärsimyksestä luonnollista ja näkymätöntä. Rasismin avulla luodaan kuolemankenttiä kauas periferiaan sekä gettoja vauraiden länsimaisten hyvinvointivaltioiden sisälle. Molempien alueiden asukkaiden liikkumista pyritään rajoittamaan, jonka lisäksi heihin kohdistetaan hyvinvointipalveluiden taikka avun sijasta alati kovenevia kurinpidollisia toimia ja systemaattista väkivaltaa.

Kirjan viesti on selvä: ajatus ihmisroduista ja eritoten mustista ali-ihmisistä on sidoksissa kapitalismin historiaan. Mbemben mukaan kapitalismin kyky toimia kaappauksellisena, vaikuttavana sekä polarisoivana voimana on ”aina tarvinnut *rodullisia tukikeinoja*” planeettamme resurssien riistämiseen (247). Kapitalistinen järjestelmä ei syntynyt luonnostaan, vaan poliittisesti. Sen mukanaan tuomat valtasuhteet ja resurssien jako eivät perustu minkään sortin luonnonlakiin, vaikka näin meille usein uskotellaankin. Päästäksemme maailmaan, ”jonka pöytään jokainen on kutsuttu, on edelleen harjoitettava ankaraa ja vaativaa rasismin ja eron ideologioiden poliittista ja eettistä kritiikkiä” (242).

Kohti ihmisyyden politiikkaa

Mustan järjen kritiikki pakottaa lukijansa katsomaan rodun ja rasismin historiallista syntyä ja muutosta yhteiskunnallisten rakenteiden kautta. Jos rasismi ymmärretään ainoastaan joukkona tiettyjä tekoja, keskitytään miltei aina ainoastaan syyllisten etsimiseen. Tällöin etuoikeutettujen hiljaisen hyväksynnän ja tiedostamattomuuden merkitys rasistisille rakenteille katoaa tyystin. Mbembe keskittyy teoksessaan tarkastelemaan

sitä, miten ajatus rodusta, ajatus mustasta oliosta, on luonut tavan ymmärtää ja toimia maailmassa. Tämä lähestymistapa auttaa hahmottamaan selkeämmin sen, ettei rasismista vapaa maailma ole saavutettavissa etsimällä, löytämällä ja rankaisemalla syyllisiä. Tarkastelemalla historiaa näemme, että vaikka tietyt rasistiset toimintatavat, instituutiot ja lait ovatkin muuttuneet tai lakkautettu, ei rasismi itsessään ole kadonnut mihinkään.

Rodun käsitteen historiaan perehtyminen paljastaa myös sen merkityksen eurooppalaiselle liberalismille ja imperialismille, joiden Mbembe sanoo kehittyneen käsi kädessä. Rodulla on ollut olennainen rooli muun muassa Immanuel Kantin, Georg Wilhelm Friedrich Hegelin ja Jeremy Benthamin ajattelussa. Rodun avulla liberaali imperialistinen Eurooppa määritteli suhteensa ei-eurooppalaisten maailmojen kanssa, loi kuvan modernista sivistyneestä mantereesta, oikeutti despoottiset hallintonsa siirtomaissa sekä määritteli ihmisoikeudet ja kenelle ne kuuluivat. Tämän takia Mbembe painottaa, että kaikki modernin kritiikki on vajavaista niin kauan ”kuin emme ole käsittäneet, että sen alku osuu yhteen rodun periaatteen synnyn kanssa, ja että tästä periaatteesta tulee hiljalleen alistamisen teknikkoiden ensisijainen matriisi”. Hänen mukaansa maailma, jossa me tällä hetkellä elämme, on pitkälti sama ”rotujen maailma” (80–81).

Mustan järjen käsite pyrkii kuvailemaan juuri rotujen maailmaa. Kuvailu onkin tärkeää, sillä suurin osa ihmisistä ei tiedosta rotuun perustuvien poliittisten valtarakenteiden olemassaoloa. Juuri olemassaolon kysymyksen ymmärtäminen on tärkeää, sillä rodun subjektin myötä maailmasta on tullut tietynlainen. Rotu ei ole määrittänyt ainoastaan ihmisten välisiä suhteita, vaan myös suhteita ihmisen ja muiden eläinlajien sekä ihmisen ja luonnon välillä (ks. Smith-Ruiu 2015; Kosek, Moore ja Pandian 2003). Siitä hetkestä alkaen, kun rodun käsitettä alettiin soveltamaan ihmisiin, eurooppalaisesta valkoisesta ihmisestä tuli olento, joka nousi niin luonnon kuin muiden eläinlajien yläpuolelle.

Mbembe päätyy puhumaan kirjassaan uuden maailman rakentamisen puolesta. Rotujen maailma ei ole, eikä ole koskaan ollut, kestäväällä

pohjalla materiaalisesti saati moraalisesti. Hän peräänkuuluttaa ”ihmisyden politiikkaa”, jonka avulla voimme nähdä ihmisten väliset erot juuri niinä asioina, jotka me kaikki jaamme ja jotka tekevät meistä toistemme kaltaisia (244). Mbembelle tämä on ratkaisevaa niin luonnon kuin ihmistenkin olemassaolon kannalta, ja hän kirjoittaakin seuraavasti:

Tosiasia, että jaamme, halusimme tai emme, tämän maailman, joka on kaikki mitä on ja kaikki mitä meillä on. Meille yhteisen maailman rakentamiseksi on palautettava niille, jotka ovat historiassa joutuneet abstrahoimisen ja olioistamisen prosessin kohteeksi, heiltä varastettu osa ihmisyydestä. Tästä perspektiivistä korjaamisen käsite viittaa taloudellisen kategorian lisäksi amputoitujen osien uudelleensommittelun prosessiin, rikottujen siteiden korjaamiseen, sen vastavuoroisuuden pelin uudelleenaloittamiseen, jota ilman kohoamista ihmisyyteen ei voi tapahtua. (251.)

Yksi tapa aloittaa tämän uuden maailman luominen on vastata kysymyksiin: Mitä on musta järki, ketä varten se luotiin ja kuka sitä edelleen tarvitsee? ■

KIRJALLISUUS

- Bhattacharyya, Gargi (2018) *Rethinking racial capitalism: questions of reproduction and survival*. London & New York, Rowman & Littlefield International.
- Du Bois, W.E.B. (2021) *Darkwater: voices from within the veil*. Brooklyn, NY, Verso.
- Fanon, Frantz (1952) *Peau noire, masques blancs*. Paris: Éditions du Seuil (Points. Essais; [26]).
- Federici, Silvia (2009) *Caliban and the witch. Women, the body and primitive accumulation*. 2. painos. Brooklyn, NY, Autonomedia.
- Foucault, Michel, Bertani, Mauro ja Ewald, François (2004) *Society must be defended: lectures at the Collège de France, 1975-76*.
- Fryer, Peter (2021) *Black people in the British Empire*. London, Pluto Press.
- Getachew, Adom (2019) *Worldmaking after empire: the rise and fall of self-determination*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press.
- Gilmore, Ruth Wilson (2022) *Abolition geography: essays towards liberation*. London, Verso.
- Hall, Stuart (2017) *The fateful triangle: race, ethnicity, nation*. Toim. Kobena Mercer. Harvard University Press.
- Kosek, Jake, Moore, Donald S. ja Pandian Anand (toim.) (2003) *Race, nature, and the politics of difference*. Durham, Duke University Press.
- Mbembe, Achille (2023) *Mustan järjen kritiikki*. Suom. Eetu Viren. Helsinki, Tutkijaliitto.
- Mills, Charles W. (1997) *The racial contract*. Cornell University Press.
- Mills, Charles W. (1998) *Blackness visible: essays on philosophy and race*. Cornell University Press.
- Mills, Charles W. (2003) *From class to race: essays in white Marxism and Black radicalism*. Rowman & Littlefield.
- Robinson, Cedric J. (2000) *Black marxism: the making of the Black radical tradition*. University of North Carolina Press.
- Smith-Ruiu, Justin (2015) *Nature, Human Nature, & Human Difference: Race in Early Modern Philosophy*. Princeton, Princeton University Press..